

якісних показниках. Не робить поспішних висновків та надає обґрунтоване рішення.

Алгоритм функціонування експертної системи «Програмне забезпечення «Універсальний експерт» з базою даних Safe Line наступний. Експерт через модуль вводу інформації заповнює базу даних необхідними відомостями для визначення рівня економічної безпеки будь-якого об'єкта економіки. Експертна система побудована таким чином, що експерт може поповнювати або корегувати базу даних, якщо змінюються чинники чи фактори, що впливають на рівень економічної безпеки. Постійний моніторинг зовнішнього середовища з метою виявлення існуючих та можливих загроз, дозволяє відслідковувати зміни факторів, які впливають на економічну безпеку регіону, та оновлювати базу даних експертної системи.

Користувач експертної системи через інтерфейс користувача вводить дані про своє підприємство, об'єднання чи іншу організаційну структуру (відповідаючи на запитання анкети, які попередньо закладено експертом). Всі відповіді та дані про суб'єкт економіки в подальшому зберігаються та накопичуються в базі даних. Потім користувач вибирає або підтверджує стратегічний напрям розвитку для свого підприємства та заповнює дані для сформованої системи показників оцінки рівня економічної безпеки, яку вже закладено в базу знань експертом. Далі експертна система аналізує отримані результати та надає користувачеві відповідь щодо існуючого рівня економічної безпеки та оцінки ймовірних загроз. Критичними значеннями показників, які закладено до системи оцінки рівня економічної безпеки, є кількісні параметри, що характеризують межу між безпечною і небезпечною зонами у різних напрямках діяльності підприємства або регіону. Оцінка рівня економічної безпеки за системою показників у необхідних випадках повинна також враховувати специфічні галузеві особливості підприємства або іншого об'єкта економіки, а порогові значення показників необхідно визначати з урахуванням стану розвитку економіки країни. Найвищий ступінь рівня економічної безпеки досягається за умови розташування показників у межах допустимих значень, а значення одного показника досягаються не у збиток іншим. Відхилення показників за допустимі межі є ознакою того, що підприємство або інший об'єкт економіки може втратити здатність до стійкого динамічного конкурентоспроможного розвитку, тобто стає вразливим. Для формування повного уявлення про стан економічної безпеки будь-якого об'єкта економіки доцільно здійснювати її оцінку за кілька суміжних періодів, що дозволить виявити наявну тенденцію. На основі отриманих результатів проводиться дослідження стану економічної безпеки

об'єкту економіки та формуються рекомендації для її забезпечення та підтримки на належному рівні. Дослідження рівня економічної безпеки здійснюється за виділеними основними підсистемами, що дозволяє визначити не тільки його загальне значення, а і виокремити проблемні складові економічної безпеки та фактори, що спричиняють виникнення загроз господарській діяльності підприємства. Якщо користувач вводить додаткову інформацію про фінансовий стан підприємства то експертна система оцінює можливість реалізації обраного стратегічного напрямку розвитку об'єкту економіки та надає рекомендації щодо бажаної програми розвитку. Експертна система дозволяє прогнозувати очікувані ризики рівню економічної безпеки.

Висновки. Проблема необхідності нейтралізації загроз економічній безпеці регіонів обумовлює необхідність переосмислення реалізації державного регулювання та впровадження активного реального впливу на основі підвищення ефективності державної промислової політики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України № 2135-ХІІ в редакції від 12.06.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2004. – 170 с.
3. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечно розвитку підприємств: теорія і практика : монографія / М. В. Фоміна. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.
4. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навчальний посібник / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
5. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності ринкових умовах : монографія / О. Ф. Долженков, Ж. О. Жуковська, О. М. Головаченко ; За заг. ред. О. Ф. Долженкова. – Одеса : ОЮІ ХНУВС, 2007. – 2008 с.
6. Зеркалов Д. В. Экономические проблемы : хрестоматия / Д. В. Зеркалов. – К. : Наук. світ, 2008. – 143 с.
7. Кравчук О. Я. Діагностика та механізм забезпечення корпоративної безпеки підприємства : монографія / О. Я. Кравчук, П. Я. Кравчук. – Луцьк : ВОРВП «Надстир'я», 2008. – 286 с.
8. Прохорова В. В. Управління економічною безпекою підприємств [Текст] : монографія / В. В. Прохорова, Ю. В. Прохорова, О. О. Кучеренко. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.
9. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. та ін. ; за ред. Гейця В. М. : монографія. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
10. Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств / Куркін М. В. Понікаров В. Д. – Х. : ФОП Павленко О. Г., ВД «ІНЖЕК», 2010. – 300 с.

УДК 339.37: 658.62

Марков Б.М.
здобувач,

Дніпропетровський університет бізнесу і права імені Альфреда Нобеля

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

THE ORETICAL BASIS OF TRADE NETWORKS IN RETAIL UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито теоретичних засади розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі України. Визначено передумови і фактори впливу на формування торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами України.

Ключові слова: торговельні мережі, розвиток, роздрібна торгівля, фактори, формування.

АННОТАЦІЯ

В статье раскрыты теоретические основы развития торговых сетей в розничной торговле Украины. Определены предпосылки и факторы влияния на формирование торговых сетей в розничной торговле продовольственными товарами Украины.

Ключевые слова: торговые сети, развитие, розничная торговля, факторы, формирование.

ANNOTATION

In the article the theoretical basis for the development of trade networks in retail Ukraine. The conditions and factors of influence on the formation of trade networks in the retail food trade in Ukraine.

Key words: retail chains, development, retail, factors shaping.

Постановка проблеми. Сучасні процеси реформування та структурної перебудови економіки України, створення ринкового простору вносять зміни в усі сфери діяльності господарського комплексу, однією з яких виступає роздрібна торгівля. Процеси роздержавлення, приватизації і комерціалізації торговельних підприємств призвели до поступової заміни функцій господарського управління на регулюючі та розширення ліберальних засад розвитку роздрібно-торгівлі. Проте зміни у складі торговельних підприємств за формами власності та організаційно-правовими формами господарювання і їхніх взаємовідносинах з державними органами управління не призвели до автоматичного подолання труднощів, з якими зіткнулися роздрібні торговці у нових умовах господарювання. Поряд з певними позитивними здобутками, у роздрібній торгівлі мають місце і негативні тенденції, наслідком яких є суттєве зростання частки у роздрібному товарообороті і переважання дрібних неспеціалізованих та змішаних магазинів, ринків та дрібнороздрібно-торговельної мережі, що характеризуються обмеженим асортиментом товарів і невисоким рівнем якості обслуговування покупців, а отже, низькою рентабельністю або навіть збитковістю діяльності. Відсутність глибоких наукових досліджень з даної проблеми, з одного боку, і необхідність визначення напрямів розвитку та методичних засад розробки стратегії формування торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами, які займають значну частку у структурі споживання різних верств населення, з іншого боку, на сьогодні є актуальними [8, с. 59].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розглянуту проблему внесли вітчизняні автори: І. Килимник, А. Мазаракі, В. Нікішкін, В. Новіков, А. Цветкова. Серед зарубіжних фахівців, що розглядають різні аспекти проблем розвитку торговельних мереж, доцільно відзначити роботи П. Мініарда, Н. Ріглі, В. Харпера, Л. Штерна.

Постановка завдання. *Метою статті* є розкриття теоретичних основ розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі України.

Виклад основного матеріалу. Формування ринкового простору в економіці України здійснює безпосередній вплив на функціонування роздрібно-торгівлі, визначає відповідні зміни структурного та організаційного характеру. Актуальність даного питання впливає з важливості тієї ролі та функцій, які виконує роздрібна торгівля як складова економічного середовища країни. Дотримуючись логіки дослідження, розглянемо сутність і значення роздрібно-торгівлі на макроекономічному рівні.

Роздрібна торгівля є однією з основних складових частин споживчого ринку, яка виступає дзеркальним відображенням стану економічного розвитку країни, координує систему міжгалузевих і регіональних зв'язків. Як найважливіший вид економічної діяльності у сфері товарного обігу вона пов'язана з усіма фазами суспільного відтворення, забезпечує задоволення потреб населення у товарах і послугах через підтримання балансу між попитом і пропозицією, дає імпульс для формування уподобань у споживачів, розробки нових товарів і нарощення обсягів виробництва. Виступаючи завершальною стадією руху товарної продукції і сферою реалізації економічних інтересів споживачів і виробників товарів, здійснює потужний вплив на розвиток усіх фаз та процесу в цілому; спри-

яє наповненню бюджетів усіх рівнів, зміцненню фінансової системи країни.

Формування конкурентного середовища функціонування суб'єктів підприємництва потребує принципового коригування економічної політики, в якій визначальним повинно стати застосування ефективних механізмів інноваційної і структурної перебудови економіки, оскільки, як відомо, під час кризи припиняють існування слабкі підприємства і виживають дієздатні, які мають відповідну систему менеджменту, технологічну базу [7, с. 115].

Трансформація економіки України безпосередньо вплинула на зміну напрямів розвитку всього господарського комплексу і, відповідно, торгівлі, як його складової. Цю тезу певною мірою підтверджують сучасні процеси розвитку роздрібно-торгівлі в Україні, серед яких необхідно виділити появу на ринку нових організаційних структур, якими виступають торговельні мережі.

Для українського ринку такі організаційні утворення є новим явищем, тоді як у розвинених країнах Західної Європи та США вони набули широкого розвитку, довівши свою ефективність та дієздатність. Але, як і будь-яке явище, вони потребують дослідження і розгляду через призму передумов, які заклали підґрунтя для їх формування та розвитку в умовах розвитку вітчизняної економіки внаслідок дії відповідних факторів, протікання процесів певного характеру.

Дане наукове дослідження ґрунтувалося на системному підході та використанні принципів системного аналізу з комплексним поглядом на вивчення об'єктів і явищ. Роздрібна торгівля продовольчими товарами є системою, яка складається з торговельних об'єктів різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання, що формують роздрібну торговельну мережу, та виступає складовою частиною системи більш високого порядку – економічної, на функціонування якої, у свою чергу, здійснюють вплив елементи наднаціонального рівня. У зв'язку з цим всі процеси у складі роздрібно-торговельної мережі, що виявили свій прояв, потребують комплексного дослідження для надання їм оцінки та прогнозування подальших можливих змін [6, с. 51].

Розгляд основних тенденцій розвитку світового господарства в цілому та економіки України, зокрема, дає підстави розподілити передумови, які створили основу для формування і розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі України, на три групи за рівнями їх прояву: наднаціонального рівня, що мають прояв на глобальному світовому рівні; національного рівня, що проявляються на рівні розвитку національної економіки, визначаються її соціально-економічним станом та тенденціями розвитку; передумови, які закладені у сутності торговельних мереж та стратегії їх формування. Такий розподіл основних передумов розвитку на однорідні групи можна зобразити у вигляді схеми, поданої на рис. 1.

Виходячи зі складових даної схеми, можна стверджувати, що представлені елементи мають три характерні типи прояву (характери прояву): позитивний, негативний і суперечливий. Останній тип характеру прояву притаманний у першу чергу глобалізаційним процесам світового розвитку та тенденціям розвитку економіки України у середині 90-х рр. ХХ ст.

Глобалізація є об'єктивним явищем, яке неможливо зупинити або уникнути, це «вимога сучасного розвитку суспільства і науково-технічного прогресу». У всесвітньо-історичному масштабі, як зазначає російський науковець С. І. Долгов, вона виступає як «позитивний поступальний рух на шляху подальшого економічного і соціального розвитку зі стратегічною перспективою, а у теперішньому часі і у сфері поточних тактичних інтересів, що має протиріччя,

пов'язані з очевидними перевагами для одних компаній, галузей, сфер господарства і явними втратами для інших». Глобалізаційні процеси світового масштабу сприяють розвитку технологій як основній рушійній силі економічного зростання, формуванню і подальшому удосконаленню світових телекомунікацій і мереж електронного зв'язку, що забезпечує стійкий інформаційний обмін між країнами і створює можливості для вивчення прогресивного зарубіжного досвіду і реалізації його на практиці. У даному випадку таким результатом вивчення і реалізації прогресивного досвіду виступають процеси формування корпоративних торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами в Україні.

Крім стимулювання процесу формування світової культури, розвиток технологій, закладений у глобалізаційні процеси, відображає також індивідуалізацію життєвих стилів і гіпердинамічну поведінку споживачів та інших учасників ринку, а також є «...рушійною силою для чисельних фундаментальних зрушень, впливаючи на функціонування корпорацій, які поставлені у нові умови». Такі випробування, за словами Х. Віссемі, «потребують підвищення «питомої ваги» підприємництва у системі управління компанією» [1, с. 36].

У блоці передумов «національного рівня» окремо виділений підприємницький підхід до організації торгівлі, реалізація якого супроводжується проявом фактору «випередження» в охопленні ринку, а також потребою у «визначенні того ступеня ризику, що за даних обставин у конкретному (визначеному) просторі і часі потребує здійснення (реалізації) дій, що гарантують певний успіх у майбутньому» [2, с. 49]. Ця теза підтверджує виникнення нової для українського ринку ситуації та наголошує на необхідності застосування стратегічного підходу до організації діяльності суб'єктів господарювання на ринку [5, с. 71].

Як було зазначено вище, тенденції розвитку економіки України середини 90-х рр. ХХ ст. мали негативний характер прояву, але з позиції впливу на формування торговельних мереж вони відзначені автором як такі, що можуть мати суперечливий характер. З одного боку, формування основ перехідної економіки призвело до суттєвого занедбання навіть тих продовольчих магазинів типу «універсам», які ефективно функціонували, та втрати ними багато в чому свого функціонального призначення. З іншого боку, їх фінансова слабкість внаслідок прямої загрози чи реалізації катастрофічних ризиків та ініційо-

вані керівництвом і акціонерами операції оренди, продажу торговельних об'єктів сприяли швидкому розширенню сучасних мереж магазинів, довіши на практиці переважну слабкість магазинів, що існують як незалежні, у конкурентній боротьбі з об'єднаними у мережі утвореннями. Автор є прихильником тези, що розвиток країни вимагає збереження національних особливостей, тому роздрібна торгівля повинна, за можливості, мати своє обличчя, відмінні риси, сформовані десятиріччями свого розвитку. У кожній з розвинених країн Європи і США населення виявляє купівельну поведінку внаслідок сформованих звичок і віддає перевагу визначеному типу магазину: в Італії це невеликі магазини, Франції – гіпермаркети, Великобританії – супермаркети, Німеччині – дискаунтери.

Отже, глобалізаційні тенденції і процеси розвитку світового ринку супроводжуються зростанням орієнтації споживачів на уніфіковані загальноприйнятні тенденції і стандарти, але, разом з тим, має місце і збереження та прояв споживчого попиту як структурованого і особистісного залежно від соціально-економічних та культурних особливостей країни. При цьому ключова роль у визначенні пріоритетів розвитку країни, зокрема у торгівлі, повинна належати державі.

Насичення ринків розвинених західних країн та уповільнення темпів розвитку, поступова стагнація споживчого попиту, зростання концентрації на них підприємств роздрібною торгівлі, набуття конкурентною характеру жорсткого прояву включають у дію фактор так званого «виштовхування», оскільки у таких умовах ведення конкурентної боротьби для більшості одиничних магазинів обертається скороченням їх кількості. Для більшості підприємств, об'єднаних у потужні торговельні мережі, переважачим фактором для пошуку шляхів подальшого розвитку є те, що темп росту цих структур у більшості випадків перевищує темп росту ємності ринків у цілому. Одним з найпоширеніших шляхів пошуку можливостей подальшого розвитку, який останніми роками набув широкого розповсюдження, виступають процеси розширення міжнародних операцій та експансії – розширення обсягів і меж діяльності, вихід на нові географічні ринки регіонального, національного та міжнародного рівнів. Основне відображення показники розвитку торговельних мереж знаходять у збільшенні кількості магазинів, що входять до складу корпоративних структур.

Підсумовуючи все вищесказане про глобалізацію, можна охарактеризувати її як об'єктивний, найвпливовіший, спрямований у першу чергу на реалізацію вимог конкуренції, але одночасно і суперечливий процес. За своїм впливом вона визначає подальший розвиток національних економік країн світу через високі темпи росту прямих інвестицій, впровадження новітніх і прогресивних технологій. В результаті цього конкурентна боротьба набуває досить жорсткого характеру: вихід багатьох компаній на міжнародний і глобальний рівні спричиняє зміну характеру конкуренції, вона переходить на рівень боротьби за частку на світовому ринку.

Початок розгляду передумов розвитку торговельних мереж за проявом на національному рівні передбачає зазначення того, що структурна перебудова національної економіки була викликана вимогами набуття нею трансформаційного характеру при переході до ринкової та необхід-

Рис. 1. Передумови розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами України

ністю входження до світової господарської системи. Основа розвитку трансформаційних процесів в економіці України, передумови цих процесів закладені заходами інституціонального та організаційного характеру та створенням відповідної законодавчої і нормативно-правової бази, що відображено на рис. 1. Це перш за все процеси роздержавлення, приватизації і досягнення різноманітності форм власності торговельних підприємств, ліквідації монопольних державних одиниць, комерціалізації, лібералізації цін, формування ринкових структур господарювання.

Реформування економіки України та формування конкурентного середовища виступили важливими складовими ринкових перетворень у роздрібній торгівлі продовольчими товарами у процесі становлення нової системи господарювання. Лібералізація цін, з наданням суб'єктам господарювання права самостійно встановлювати ціну товарів на ринку, створила тим самим важливу умову для розвитку цінової конкуренції.

До передумов можна віднести також формування ринку нерухомості з виділенням окремого сегменту об'єктів комерційної нерухомості, що підтримує процес розвитку торговельних мереж шляхом забезпечення суб'єктів ринку відповідними приміщеннями – офісними, торговельними, складськими внаслідок активізації операцій оренди, купівлі-продажу, та розвитку консалтингових і девелоперських компаній, які спеціалізуються на розробці та реалізації всіх стадій проектів – від придбання земельної ділянки до організації експлуатації побудованого об'єкту. Певні підвалини позитивного сприйняття мереж магазинів споживачами заклало поступове збільшення індексу споживчих настроїв в Україні: позитивна динаміка індексу набула прояву особливо серед домашніх господарств з доходами, нижчими за середні, які зазначають поліпшення матеріального становища та схильності до споживання [6, с. 2].

Зростання основних показників розвитку економіки України протягом останніх п'яти років заклали підвалини як для зростання доходів і збережень населення та його купівельної спроможності, диференціації домашніх господарств за рівнем доходів, так і водночас для розширення ринку роздрібною торгівлю та поступового формування конкурентного середовища і характеристик, притаманних торгівлі розвинених країн світу. Серед основних з них можна виділити урізноманітнення методів конкурентної боротьби, пошук і реалізацію нових форм торгівлі, удосконалення методів продажу товарів у роздрібній мережі. Разом з тим до зазначеної групи передумов автор відносить і важливість забезпечення ґрунтового підходу до розробки стратегії формування торговельних мереж. Даний процес у сучасних умовах господарювання відзначає новизна і необхідність комплексного дослідження, що знайшло своє відображення у дисертаційній роботі.

У складі третьої групи також можна виділити передумови психологічного характеру, що пояснюється поступовою втратою протягом років сформованих споживчих переваг і прихильності до певних типів продовольчих магазинів, оскільки типи магазинів, що існували ще 5-10 років тому, зникають, а також позитивним сприйняттям мережевих магазинів як нового явища.

Крім визначення основних передумов, які заклали основу для розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами в Україні, окремого виділення і розгляду потребують фактори, які у сучасних умовах здійснюють вплив на процес формування цих організаційних утворень ринку.

Такі фактори доцільно розглядати з чотирьох позицій залежно від характеру впливу: позитивного

(сприяючого) та негативного (стримуючого); прямого та непрямого; наднаціонального, національного, міського та внутріфірмового; явного та потенційного. Дію наднаціональних факторів впливу необхідно розглядати у ракурсі глобалізаційних процесів як «найвищої стадії інтернаціоналізації економіки, політики, екології та соціального життя, передумовою яких виступає тотальна корпоративізація світу та ріст влади могутніх глобальних корпорацій».

У третій групі у факторах національного характеру можна виділити два рівні: макро- та мікрорівень. На макрорівні діють такі групи факторів: економічні фактори (темпи економічного зростання, динаміка основних економічних показників стану розвитку економіки); політико-правові, соціальні, культурні, містобудівні та адміністративно-територіальні, психологічні, та мікрорівень (мотиви, ресурсні можливості, цільові установки економічної поведінки виробників, постачальників, посередників, конкурентів, споживачів, механізми прийняття та інструменти реалізації рішень) [4, с. 79].

Серед факторів національного характеру позитивного впливу макрорівня можна виділити формування конкурентного середовища у роздрібній торгівлі продовольчими товарами та розвиток конкуренції. За визначенням Л. І. Дідківської, перший з названих факторів характеризується як «сукупність організаційно-правових, інституційних, фінансово-економічних та інших умов, ...що визначають і впливають на розвиток підприємництва, змагальності ...за найбільш повне задоволення вимог та потреб споживачів і отримання прибутків» [3, с. 55]. При цьому автор зазначає, що роль держави у створенні сприятливого середовища для реалізації потенційних можливостей конкуренції є домінуючою.

Сприятливим фактором, що приваблює іноземних інвесторів на вітчизняний ринок, виступає різниця у термінах окупності інвестицій у будівництво торговельних об'єктів: якщо в Україні даний показник складає 4-7 років, то у Західній Європі його значення коливається у межах 12-15 років. До негативних факторів зі стримуючим характером впливу відноситься недостатній рівень ринкових знань, недостатньо високий рівень потенціалу купівельної активності і спроможності більшої частини населення, стійкі темпи росту продажу товарів на організованих та неорганізованих ринках, процес становлення і формування ефективних механізмів корпоративного управління, який триває.

Розвиток сфери споживання і рівня життя населення визначає взаємодія двох основних складових: доходів населення, в тому числі їх динаміка, показники рівня та диференціації, і споживчого ринку товарів та послуг, зокрема, насиченість ринку і його забезпеченість, динаміка та рівень цін.

Набуття розвитком економіки України ринкового характеру актуалізує питання забезпечення взаємодії зростаючої диференціації доходів домашніх господарств і диференціації споживчих ринків з необхідністю забезпечення споживання малозабезпечених, а також середніх верств населення як стійкої опори ринку в цілому. Основним моментом протиріччя на сьогоднішній день залишається збільшення обсягу та номенклатури товарної пропозиції, яку пропонує зростаюча кількість торговельних об'єктів, у тому числі й тих, що входять до складу торговельних мереж, з одного боку, а з другого – обмежений обсяг та відповідна структура платоспроможного попиту населення. З психологічної точки зору мережі магазинів впливають на ринок через фактор «переключення уваги» на новий тип утворень, до складу яких входять торговельні підприємства з рисами, знайомими для споживача (при співставленні з колишніми універса-

мами), а також в цілому позитивне ставлення споживачів до магазинів самообслуговування.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження показало, що основні передумови, які заклали підвалини для формування корпоративних торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами, можна розподілити на три основні групи за ієрархічним рівнем їх прояву: наднаціонального рівня, що мають прояв на глобальному світовому рівні; національного рівня, що проявляються на рівні розвитку національної економіки, визначаються її соціально-економічним становищем та тенденціями розвитку; передумови, які закладені у сутності торговельних мереж та стратегії їх формування. Прояв зазначених груп передумов мав комплексний характер і в цілому виявив спонукальний вплив на структурні зміни у роздрібній торгівлі України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богославець Г. М. Напрями вдосконалення механізму державного регулювання підприємницької діяльності / Г. М. Богославець, М. М. Скотнікова // Державне регулювання торгівлі у ринкових умовах : міжнар. наук.-практ. конф., 24-26 жовт. 2001 р., м. Київ : тези доп. – С. 375.
2. Данько Т. П. Управление маркетингом (методологический аспект) : учеб. пособ. / Данько Т. П. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 280 с.
3. Дідківська Л. І. Конкуренція в торгівлі у контексті сучасного економічного розвитку / Л. І. Дідківська // Науки про торгівлю у XXI столітті: міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 груд. 2004 р., м. Київ : тези доп. – К. : КНТЕУ, 2004. – С. 55–57.
4. Дубовик О. В. Управління маркетинговими дослідженнями у процесі формування конкурентних переваг : монографія / О. В. Дубовик. – Л. : ЛБІ НБУ, 2005. – 230 с.
5. Левшин Ф. М. Мировые товарные рынки. Методология изучения конъюнктуры / Ф. М. Левшин. – М. : Международные отношения, 1978. – 118 с.
6. Паламарчук О. М. Глобалізація і сучасні тенденції розвитку організаційних структур / О. М. Паламарчук, Г. М. Паламарчук // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3(21). – С. 51.
7. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ.; под ред. и с предисл. В. Д. Щетинина]. – М. : Международ. отношения, 1993. – 896 с.
8. Berkman R. In the national interest: The 1990 urban summit / R. Berkman, J. Brown, B. Goldberg, T. Mijanovich. – N.Y. : The Twentieth Century Fund Press, 1992. – 112 p.

УДК: 330.31:338.43.02:332.14

Павлюк Ю.Ю.

аспірант кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет

ВІДТВОРЮВАЛЬНІ АГРАРНІ ПРОЦЕСИ В РЕГІОНАХ AGRICULTURAL REPRODUCTIVE PROCESSES IN THE REGION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто місце регіонального АПК, розвиток та проблеми його відтворення в умовах реформування економіки.

Ключові слова: відтворення, регіональне АПК, сільське господарство, міжрегіональні зв'язки, відтворювальний процес, сільськогосподарське виробництво.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены место регионального АПК, развитие и проблемы воспроизводства в условиях реформирования экономики.

Ключевые слова: воспроизведение, региональное АПК, сельское хозяйство, межрегиональные связи, воспроизводственный процесс, сельскохозяйственное производство.

ANNOTATION

This article considers the place of regional agriculture, development and problems of reproduction in restructuring the economy.

Key words: reproduction, Regional Agriculture, interregional connections reproductive process agricultural production.

Постановка проблеми. Суспільно-економічні перетворення, які відбуваються в Україні, заставляють критично осмислити сучасну економічну теорію, в тому числі закони суспільного відтворення, що відображають взаємозв'язки та залежності між різними елементами ринкової економічної системи. На державному рівні взаємодіють у тій чи іншій мірі окремі галузі та регіони, виробники та споживачі, ресурси, сукупний попит та сукупна пропозиція товарів і послуг. На думку фахівців, глибока криза агропромислового виробництва зумовлена як минулою командно-адміністративною системою, так і сучасними прорахунками в стратегії і тактиці реформування перш за все самої аграрної сфери [1, с. 27].

Мета статті: визначити місце регіонального АПК, його розвиток, що допоможе знайти можливості залучення інвестицій на дану територію, комплексно вирішувати економічні та соціальні проблеми регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про-

блеми відтворення в умовах реформування АПК досліджували відомі вітчизняні вчені П. П. Борщевський, С. В. Мочерний, М. М. Павлишенко.

У науково-практичному опрацюванні макроструктурних аспектів у відтворювальних процесах аграрної економіки та ресурсного потенціалу АПК провідне місце належить науковцям В. Г. Андрійчуку, М. Я. Дем'яненку, М. А. Ленделу, М. П. Сахацькому, В. П. Ситнику, А. Е. Юзефовичу, В. В. Юрчишину та іншим.

Виклад основного матеріалу. Специфіка аграрних відносин пов'язана не тільки з різноманітністю соціально-економічної структури, але й з особливостями розвитку продуктивних сил, що суттєво впливає на сам процес відтворення в агропромисловому секторі. У сільськогосподарському виробництві діє багато чинників (людина, земля, тварини, рослинні організми, технічні засоби), які охоплюють природно-біологічні, техніко-технологічні та соціально-економічні аспекти. Більш конкретно ці особливості виражаються, по-перше, у взаємодії природних (ґрунтово-кліматичних, біологічних) і економічних процесів, у результаті чого маємо різні рівні продуктивності праці залежно від кадастрової оцінки землі і природних умов (дощ, заморозки, стихійні лиха тощо) [2, с. 19].

На рис. 1 показана схема відтворення у сільському господарстві регіону, яка поєднує як відтворення виробництва, так і відтворення сільського населення, у тому числі робочої сили.

За розрахунками фахівців Інституту аграрної економіки, аграрна сфера щорічно недоотримує прибутку в межах 8 млрд. грн. За розрахунками фахівців СОТ, сільське господарство України потребує підтримки в розмірі 1 млрд. 260 млн. дол. [3, с. 18].

Вінниччина – один з найважливіших аграрних регіонів України, де виробляється 6,1% валової продукції сільського господарства держави, у тому числі про-